

Folksdojčeri, agrarna reforma i kolonizacija Podunavlja

Mustak, Helena

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:003473>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

HELENA MUSTAK

**FOLKSDOJČERI, AGRARNA REFORMA I
KOLONIZACIJA PODUNAVLJA**

Završni rad

Pula, 2016.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

HELENA MUSTAK

**FOLKSDOJČERI, AGRARNA REFORMA I
KOLONIZACIJA PODUNAVLJA**

Završni rad

JMBAG: 0303030199, redovita studentica

Studijski smjer: preddiplomski studij povijesti

Predmet: Uvod u hrvatsku suvremenu povijest

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: povijest

Znanstvena grana: hrvatska i svjetska moderna i suvremena povijest

Mentor: doc. dr. sc. Igor Duda

Pula, travanj 2016.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Helena Mustak, kandidatkinja za prvostupnicu povijesti ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, 25. travnja 2016.

Studentica

Helena Mustak

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DIJELA

Ja, Helena Mustak dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Folksdojčeri, agrarna reforma i kolonizacija Podunavlja koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 25. travnja 2016.

Potpis

Helena Mustak

SADRŽAJ

Uvod.....	5
1. Folksdojčeri.....	7
1.1. Naseljavanje Podunavlja.....	7
1.2. Naziv Folksdojčeri/PodunavskeŠvabe.....	7
1.3. Kulturbund/Schwabisch-Deutschen Kulturbund.....	8
1.4. Drugi svjetski rat (1939.-1945.).....	9
1.5. Progon Folksdojčera.....	11
2. Agrarna reforma i kolonizacija.....	14
2.1. Agrarna reforma i kolonizacija za vrijeme Kraljevine Jugoslavije.....	14
2.2. Agrarna reforma i kolonizacija 1945.-1948.	15
Zaključak.....	20
Literatura.....	22
Sažetak.....	23
Abstract.....	24

UVOD

Krajem 17. i početkom 18. stoljeća na područje Podunavlja, pa tako i u Slavoniju i u Baranju, doseljavaju se Nijemci. Dolaze nakon protjerivanja Osmanlija. Isprva su služili na vlastelinskim imanjima. Većina njih je bila seoskog podrijetla što je značilo da su uglavnom bili siromasi u potrazi za boljim životom. S vremenom će doći i bogatiji trgovački sloj koji će naseliti gradove. S njima će stići i razni obrtnici. Njihovom pojavom biti će obogaćen gospodarski i kulturni život. Ujedno s njihovom pojavom polako će se na području Slavonije i Baranje osnivati nova naselja. Osim vlastitih naselja, nastanili su se i među postojeća zajedno s domaćim stanovništvom. Teško su učili govor područja na kojem su obitavali i više su se držali svoje zajednice. Stoga su s vremenom i osnovali udruženje Kulturbund u kojem su se okupljali i brinuli za kulturni, socijalni, društveni i obrazovni život svoje zajednice. Prozvani Podunavskim Švabama jer je jedna mala skupina iz pokrajine Švapske u Njemačkoj naselila taj prostor. Pod tim nazivom ostali su sve do današnjih dana. Naziv Folksdojčeri stekli su za vrijeme Hitlerova Trećeg Reicha. Folksdojčerima su smatrani svi Nijemci koji su živjeli izvan matične domovine. Nevolje po slavonske i baranjske Švabe, odnosno hrvatske Folksdojčere, započinju Drugim svjetskim ratom. Porazom Trećeg Reicha određena je njihova sudbina na prostoru cijele tadašnje Jugoslavije, pa tako i Hrvatske kao njene republike. Slično kao i u drugim dijelovima srednje i istočne Europe, novouspostavljena jugoslavenska vlast, na čelu s Titom, odlučila je konfiscirati njihovu imovinu, oduzeti im državljanstvo i građanska prava te ih smjestiti u logore na prisilan rad sve do njihove deportacije. Ujedno jugoslavenska vlast proglasila ih je krivcima za Drugi svjetski rat na jugoslavenskom područje te time i državnim neprijateljima. Razlog konfiskacije njihove imovine leži u planu jugoslavenskih vlasti o provedbi agrarne reforme i kolonizacije. Agrarnom reformom i kolonizacijom željelo se konačno razriješiti i dovesti u red posjedovne i vlasničke odnose. Ti odnosi nisu se uspjeli riješiti za vremena Kraljevine Jugoslavije. Stoga je to bio jedan od prvih ciljeva koja je vlast željela uraditi radi učvršćenja svoje vlasti uoči izbora koji su se trebali održati. Zakonom o agrarnoj reformi i kolonizaciji započet je proces agrarne reforme i kolonizacije. Prema zakonu uređeni su svi propisi, doneseno tko ima pravo na dobivanje zemlje te tko ima pravo na kolonizaciju. Kako je agrarna reforma i kolonizacija vršena na

prostoru cijele Jugoslavije, ovdje ćemo se bazirati na općim odredbama agrarne reforme i kolonizacije te opisati proces kolonizacije na prostoru Baranje i Slavonije. Proces agrarne reforme i kolonizacije završava 1948. godine. Agrarnom reformom uređeni su posjedovni i vlasnički odnosi na prostoru cijele Jugoslavije, pa tako i Hrvatske.

1. FOLKSDOJČERI

1.1. Naseljavanje Podunavlja

Nijemci, odnosno Folksdojčeri, naseljavaju područje Podunavlja u tri kolonizacijska vala. Prvi kolonizacijski val započinje nakon oslobođenja krajeva zaposjednutih od strane Osmanlija, tj. nakon potpisivanja mirovnih sporazuma u Srijemskim Karlovcima (1699.) i Požarevcu (1718.) krajem 17. i početkom 18. stoljeća. Došlo je do naseljavanja ovih područja: Banat, Bačka, Baranja, Srijem i Slavonija. Kako su naselili prostor Podunavlja lokalno stanovništvo im je nadjenulo naziv Podunavske Švabe. Njihovo naseljavanje Podunavlja ponajprije je bilo motivirano gospodarskim razlozima. Njemački doseljenici najvećim su dijelom bili pripadnici nižeg socijalnog statusa, no s vremenom su uspjeli osigurati viši društveni i materijalni status. Najveći dio njemačkih doseljenika pristigla je u ova područja u drugoj polovici 19. i početkom 20. stoljeća. Njemački doseljenici, pristigli iz raznih njemačkih regija, isprva nisu imali nikakve svijesti o zajedničkoj pripadnosti, a čak niti izgrađenu narodnu i političku svijest. Jedino što ih je povezivalo bio je jezik i kultura. Mnogi od njih nisu pokazivali nikakvu želju da nauče jezik svoje nove postojbine čime su se svjesno izolirali. No, unatoč svjesnoj izolaciji imali su velik privredni i kulturni utjecaj u životu gradova i sela.¹

1.2. Naziv Folksdojčeri/Podunavske Švabe

Naziv Folksdojčeri ili pravilno njemačkim jezikom rečeno *Volksdeutscher* je naziv kojim su Nijemci nazivali svoje sunarodnjake rođene i koji su živjeli izvan Njemačke. Podunavske Švabe je kolektivan naziv za doseljene Nijemce na područje Podunavlja. Iako im je lokalno stanovništvo nadjenulo ovakav naziv, potrebno je reći kako je iz njemačke regije Švapske zapravo malen broj Nijemaca naselio podunavski prostor, iako ih je na samome početku bilo poprilično mnogo. Većim dijelom Podunavlje su naselili Nijemci iz ovih njemačkih regija: Bavarska, Hessen, Pfalz, Lotaringija, Saar, Sudet.

¹ Vidi Scherer, A., *Kratka povijest Podunavskih Nijemaca*, Pan liber, Osijek-Zagreb, 1999., 10-15.

Jedini logički zaključak zašto je njemačkim doseljenicima lokalno stanovništvo dalo kolektivni naziv Podunavske Švabe je taj da je vrlo vjerojatno na samome početku kolonizacije Podunavlja bilo najviše kolonizatora iz Švapske.²

1.3. Kulturbund/Schwabisch – Deutschen Kulturbund

Jugoslavenski Nijemci, Folksdojčeri/Podunavske Švabe, sve do početka Drugog svjetskog rata okupljali su se u Kulturbundu/Schwabisch - Deutschen Kulturbundu, odnosno u Švapsko – njemačkom kulturnom savezu.³ To je udruženje nastalo kako bi se očuvala i širila njemačka kultura. Samo udruženje ili savez osnovano je 2. lipnja 1920. godine u Novome Sadu, a odande se proširilo i do Slavonije, Baranje i Srijema.⁴ Kako bi se ostvario cilj širenja i očuvanja njemačke kulture, savez je krenuo u osnivanje gospodarskih ustanova, poljoprivrednih, trgovačkih i obrtničkih saveza. Na području obrazovanja i školstva savez je osnivao strukovne i privatne škole, knjižnice te ulagao mnogo truda u obrazovanje budućih učitelja. Zahvaljujući Kulturbundu izgrađena je bolja socijalna skrb, unaprijeđeno je zdravstvo te pružen bolji odgoj i obrazovanje, kako mladeži tako i njemačkog naroda u cjelini. Predanim radom Kulturbund je uspijevaao u očuvanju kulture, ali je ujedno razvijao nacionalni identitet u Nijemaca. Kulturbundu je u nekoliko navrata bio zabranjen rad zbog političkih razloga, tj. ovisilo je o tome u kolikoj je mjeri vlast bila naklonjena njemačkoj nacionalnoj manjini. Zahvaljujući Kulturbundu osnovana je važna poljoprivredna zadruga pod nazivom Agraria⁵. Ona je osnovana 1. listopada 1922. godine kao pomoć njemačkom seljaku radi lakšeg proboja na tržište. No, upravo ovom poljoprivrednom zadrugom došlo je do boljih trgovinskih odnosa između tadašnje Njemačke i Jugoslavije. Došlo je do rasta njemačko-jugoslavenske trgovine. Dana 12. prosinca 1922. godine osnovana je Stranka Nijemaca u Kraljevini SHS (*Partei der Deutschen im Königreiche SHS*).⁶ Najveći uspjeh stranka je doživjela kada je na održanim parlamentarnim izborima 1923. godine izborila osam poslaničkih mjesta u

² Vidi Geiger, V., *Nestanak Folksdojčera*, Nova stvarnost, Zagreb, 1997., 10-12.

³ Isto, 20.

⁴ Scherer, 32.

⁵ Isto, 33-34.

⁶ Isto, 36.

skupštini. Na sljedećim izborima održanim 1925. godine ostvarili su samo pet poslaničkih mjesta. Rad stranci zabranjen je uvođenjem Šestosiječanjske diktature 1929. godine. Šestosiječanjskom diktaturom nije samo stranci Nijemaca zabranjeno djelovanje već i svim ostalim strankama. Kako je došlo do zabrane djelovanja stranaka, zastupnici Podunavskih Švaba odlučili su se priključiti jedinjoj dopuštenoj vladajućoj stranci, a jedini razlog tome bilo je osiguranje minimalnih kulturno-političkih prava manjina. Do velikog preokreta unutar Kulturbunda dolazi pojavom takozvane grupe „Obnovitelja“ (*Erneuerer*).⁷ Obnovitelji su bili skupina mladih njemačkih intelektualaca koji su studirajući u Njemačkoj došli u doticaj s idejama i aktivistima Hitlerove Nationalsocijalističke stranke. Polako je dolazilo do raskola unutar njemačke narodne skupine, a razlog tomu bilo je sve veće jačanje obnoviteljskog pokreta. Sve većom infiltracijom mladih nacionalsocijalista u vodeće strukture, došlo je do povlačenja starog rukovodstva Kulturbunda lojalnog Jugoslaviji. Povlačenjem starog rukovodstva, Obnoviteljski pokret odnosi pobjedu. Time dolazi do spajanja Kulturbunda s domovinom Njemačkom. Kako se bližio Drugi svjetski rat, a Njemačka počela nizati uspjehe, jugoslavenske vlasti nažalost nisu imale snage oduprijeti se Obnoviteljima. Obnovitelji takav razvoj situacije mogu zahvaliti vanjskopolitičkim uspjesima Trećeg Reicha.

1.4. Drugi svjetski rat (1939.-1945.)

Kao što je ranije rečeno, proboj nacionalsocijalističkih ideja u Kraljevinu Jugoslaviju, a time i u Hrvatsku, dogodio se zahvaljujući pobjedi obnoviteljske snage unutar Kultrubunda. Staro vodstvo bilo je prisiljeno povući se. Novo vodstvo Kulturbunda nije marilo za odanost prema jugoslavenskim vlastima. Kako je Njemačka, tada poznata kao Treći Reich, počela nizati sve veće uspjehe, tako je i lojalnost novog vodstva Kulturbunda prema zemlji svojih predaka bivala sve većom.

U travnju 1941. godine dolazi do značajnih promjena, kako u samoj Jugoslaviji tako i u Hrvatskoj. U Travanjskome ratu pobjedu je odnijela Njemačka. Tom pobjedom dolazi do okupacije Hrvatske. U Hrvatskoj, uz pomoć Njemačke, 10. travnja 1941. godine došlo

⁷ Geiger, *Nestanak Folksdojčera*, 38.

je do uspostave Nezavisne Države Hrvatske (NDH).⁸ Ujedno pobjedom i okupacijom dolazi do prestanka djelatnosti, a samim time i do postojanja Kulturbunda. Uspostavom Nezavisne Države Hrvatske Folksdojčeri se konstituiraju u Njemačku narodnu skupinu.⁹ Unutar NDH njemačka narodna skupina imala je svog vođu koji se u izvornom obliku naziva *Volksgruppenführer*.¹⁰ Novostvorena njemačka narodna skupina imala je vrlo stroga vodstvena načela. Važno je za reći kako na svim okupiranim područjima u Drugome svjetskom ratu dolazi do uspostave ovih skupina. Stoga su te skupine, kako na području Hrvatske/Jugoslavije tako i na ostalim okupiranim područjima, bile organizirane poput vojnih i poluvojnih organizacija.¹¹ One su imala svoje podređena tijela i institucije koje su za zadaću imale razrađivati odredbe, boriti se za njihovu provedbu te o njihovu izvršavanju podnositi izvještaje i za njih odgovarati. Sve skupine bile su podređene *Volksdeutsche Mittelstelle*, tj. vrhovnom vodstvu zaduženom za sve Nijemce koji su živjeli izvan područja Reicha.¹² Zbog razloga kako su bile ove skupine organizirane dolazilo je do novačenja muškaraca. No bitno je istaknuti kako ta novačenja nisu uvijek bila dragovoljna već i prisilna. Nisu svi Folksdojčeri na području Jugoslavije/Hrvatske podržavali nacionalsocijalističku ideologiju jer su uvidjeli da ona jednostavno ne može donijeti ništa dobro. Dok su se jedni u potpunosti prepustili ideologiji, drugi su opet ostali pasivni i držali se kao da se njih to ne tiče te se stoga nisu priklonili niti antifašističkom Narodnooslobodilačkom pokretu niti nacionalsocijalističkoj ideologiji. No, bitno je za reći kako je ipak bilo onih Folksdojčera koji su pomagali antifašistički pokret te si time osigurali ostanak u zemlji nakon pobjede nad okupatorom. Tako je 1943. godine osnovana njemačka partizanska četa „Ernst Thalmann“¹³ koja je djelovala na području Slavonije.

Unatoč prvotnim velikim uspjesima Trećeg Reicha, polako je dolazilo do obrata u kojemu će Saveznici uspjeti izvojevati pobjedu. Iz tog razloga počelo se u Jugoslaviji pripremati plan o evakuaciji Folksdojčera. Odluka o evakuaciji nije bila u rukama samog stanovništva njemačke narodnosti, već su o tome odlučivala rukovodstva njemačkih

⁸ Geiger, V., *Folksdojčeri: pod teretom kolektivne krivnje*, Njemačka narodnosna zajednica – Zemaljska udruga Podunavskih Švaba u Hrvatskoj, Osijek, 2002., 41.

⁹ Isto, 45.

¹⁰ Isto, 45.

¹¹ Isto, 47.

¹² Geiger, *Nestanak Folksdojčera*, 41

¹³ Isto, 53.

narodnih skupina zajedno sa SS-om.¹⁴ Smisao evakuacije bila je skloniti Folksdojčere iz ratnih zona kako ne bi ometali provedbe vojnih operacija. Ukoliko bi oni ostali na tim područjima bila je velika mogućnost da će se civilno stanovništvo dovesti u opasnost. Iseljavanjem/evakuacijom Folksdojčera rukovodio je Stožer za evakuaciju, a Domovinska straža (*Heimatwacht*) bila je dužna osiguravati iseljeničke kolone.¹⁵ Potkraj 1943. godine provedeno je djelomično preseljenje. U prvoj polovici 1944. godine iseljavanja su sporadična, no 16. rujna 1944. godine započeta je posljednja etapa preseljenja. Ovom evakuacijom civilnog stanovništva iseljeno je cca. 110.000 Folksdojčera. No većina stanovništva nije željela iseliti se unatoč velikoj propagandi SS-a i njemačkih narodnih skupina. Pomoću propagande željelo se plašiti stanovništvo te ih strahom natjerati da pristupe evakuaciji. U propagandnim porukama posebno je bila naglašena osveta koju će provesti partizanski pokret i Crvena armija.

No kao što je već rečeno većina stanovništva nije željela otići. Nisu željeli otići oni koji su pomagali partizanski pokret, ali ni oni koji su bili pasivni, tj. oni koji se nisu priklonili ni jednoj strani. Upravo ove posljednje navedene, pasivne, odluka o ostanku skupo će ih stajati.

1.5. Progon Folksdojčera

Sudbina jugoslavenskih i hrvatskih Folksdojčera usko je povezana sa sudbinom Trećega Reicha. Jednostavnije rečeno: porazom Njemačke u Drugome svjetskom ratu određena je sudbina Folksdojčera. Novo uspostavljena jugoslavenska vlast naumila je konfiscirati imovinu njemačke manjine kako bi mogla provesti plan o agrarnoj reformi i kolonizaciji. Godine 1945. započinje progon Folksdojčera. Jugoslavenske vlasti počele su konfiscirati imovinu njemačke manjine, a njezine pripadnike uhićivati i smještati u razne logore. Ujedno bila su im oduzeta građanska prava. Domaći Nijemci, Folksdojčeri, naprosto su bili izjednačeni s Nijemcima iz Trećeg Reicha te je stoga na njih svaljena ogromna krivica i proglašeni su neprijateljima jugoslavenskog naroda.

¹⁴ Isto, 62.

¹⁵ Geiger, *Folksdojčeri: pod teretom kolektivne krivnje*, 54.

Ubrzo je donesen Zakon o državljanstvu u kojem je navedeno da se jugoslavensko državljanstvo može oduzeti svakom pripadniku naroda čija je država bila u ratnom stanju s Jugoslavijom.¹⁶ Ujedno državljanstvo može biti oduzeto svima onima koji su se svojim postupcima ogriješili o narodne i državne interese Jugoslavije. Iz ovog zakona jasno se može vidjeti namjera jugoslavenskih vlasti.

Na području Hrvatske najviše logora bilo je na području Slavonije i Baranje.¹⁷ Razlog tomu je i velik broj pripadnika njemačke manjine koja je na ovim navedenim prostorima živjela. Nešto logora zabilježeno je u okolici Zagreba i okolici Bjelovara. Osim preostalih Nijemaca na području Hrvatske, u logore su se smještali i Nijemci povratnici u zemlju. Oni su se vraćali grupno, a neki od njih i pojedinačno. Njihov povratak jugoslavenske vlasti nikako nisu željele niti podržavale. Pokušavali su to spriječiti pod svaku cijenu. Na ovaj potez jugoslavenskih vlasti Saveznici nisu gledali blagonaklono, štoviše oni su podržavali izbjegle Nijemce da se vrate svome domu.¹⁸ To je kompliciralo planove jugoslavenskih vlasti.

Osim u Jugoslaviji, Folksdojčere nastanjene u zemljama središnje i istočne Europe zadesila je slična sudbina. Bili su prisiljeni napustiti svoje dotadašnje domove. Svaka je zemlja sama za sebe imala svoj način odnošenja prema Folksdojčerima, no sličnosti u ponašanju navedenih zemalja pa tako i Jugoslavije očitava se u oduzimanju zemlje i oduzimanju državljanstva, slanje u logore te je u svim državama na njih svaljena kolektivna krivnja.¹⁹

Osnivanje prvih logora započeto je već u studenome 1944. godine. Svrha svih logora bila je smjestiti u njih pripadnike njemačke manjine i zadržati ih tamo do njihovog iseljenja.²⁰ U logorima su bili smješteni starci, muškarci te žene s djecom. U logorima su bili na prisilnome radu. Živjeli su u nehumanim uvjetima. Nedostajalo im je hrane, higijenskih potrepština. Bili su izloženi zlostavljanju. Najčešći uzroci smrti u logorima bile su bolesti, posebice pojava tifusa, premorenost, glad te hladnoća. Logoraši su se koristili kao radna sezonska snaga izvan logora u vrijeme poljoprivrednih radova lokalnim

¹⁶ Isto, 69.

¹⁷ Geiger, V., „Logori za Folksdojčere u Hrvatskoj nakon Drugog svjetskog rata“, Časopis za suvremenu povijest, 2006., 3, 1088.

¹⁸ Obradov-Karakaš, Marica, „Migracije njemačkog stanovništva na hrvatskom području tijekom Drugog svjetskog rata i poraća“, *Scrinia Slavonica*, 2012., 282.

¹⁹ Le Rider, J., *Mitteleuropa*, Barbat, Zagreb, 1998., 21.

²⁰ Obradov-Karakaš, „Migracije njemačkog stanovništva“, 286.

seljacima.²¹ Često su izazivali sažaljenje u seljaka te su im oni davali nešto viška hrane, higijenskih potrepština te odjeću, kako za djecu tako i za odrasle. Jedna od bitnih stavki je i briga za njemačku siročad koja je ostala bez roditelja. Njih se izuzimalo iz logora te su bivali smješteni u domove za ratnu siročad zajedno s domaćom siročadi. Neki od njih čak su i posvojeni. Posvajanjem se željelo u njima izbrisati svaki trag, spomen na njihovo podrijetlo. S jedne strane gledano, smještaj u domove, posvajanja i briga za djecu jesu dobri potezi, no ona druga strane medalje nikako nije jer se zatomiavao njihov pravi identitet.²² Bitno je spomenuti kako u logorima nisu završili oni Nijemci koji su uspjeli dokazati da su tijekom rata pomagali partizanski pokret. Oni su zadržali jugoslavensko državljanstvo i građanska prava. Time im je bio omogućen daljnji ostanak. Primjerice, u Mađarskoj nakon rata progona su bili pošteđeni samo oni Nijemci koji su bili u braku s mađarskim državljaninom.²³ Ova dva primjera daju na znanje kako su neki od Nijemaca uspjeli izbjeći progon iz svojih rodni zemalja. Logori se raspuštaju 1948. godine.

Do toga razdoblja većini je interniranih Nijemaca bila oduzeta imovina te poništeno jugoslavensko državljanstvo. Stoga se većina njih iselila te ih možemo pronaći nastanjene na jugu Njemačke gdje njihovi potomci i danas žive. Stvorili su razna udruženja koja njeguju specifičnu kulturu zbog isprepletenosti sa slavenskim obilježjima. Često izdaju razne monografije, a one se nazivaju Zavičajne knjige, u kojima opisuju nekadašnja svoja naseljena mjesta prema sjećanjima. Većina njih i danas posjećuje svoja rodna mjesta.²⁴

²¹ Isto, 290.

²² Vidi Geiger, *Folksdojčeri: pod teretom kolektivne krivnje*, 82-84.

²³ Le Rider, 23.

²⁴ Geiger, *Nestanak Folksdojčera*, 88-95.

2. AGRARNA REFORMA I KOLONIZACIJA

2.1. Agrarna reforma i kolonizacija za vrijeme Kraljevine Jugoslavije

Prije samog govora o agrarnoj reformi i kolonizaciji koja se provodila od 1945. do 1948. godine, bitno je spomenuti i agrarnu reformu i kolonizaciju koja je provedena za vrijeme Kraljevine Jugoslavije. Vlasti Kraljevine Jugoslavije naišle su na nekim područjima još uvijek neke oblike feudalnih odnosa, kao što su kuluk, kolonat/težaština, liveli i slično.²⁵ Kako bi se mogli provesti planovi o agrarnoj reformi bilo je potrebno u potpunosti se riješiti svih preostalih oblika feudalnih odnosa. Pri provedbi ove agrarne reforme postavljena su četiri cilja koja je trebalo ostvariti, a ona su politički, nacionalni, socijalni te gospodarski. Politički cilj smatrao se najvažnijim, a razlog tomu može se pripisati učvršćivanje vlasti novonastale Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, koja će prerasti u Kraljevinu Jugoslaviju. Sama provedba agrarne reforme bila je podijeljena u nekoliko etapa, a one su se odvijale sve od 1918. pa do 1931. godine. Kako se likvidacijom preostalih feudalnih odnosa moglo početi pristupiti izvršenju agrarne reforme, bilo je u tome trenutku važno i osigurati zemlju za kolonizaciju. Kako bi se i to postiglo pristupilo se eksproprijaciji velikih posjeda, no već i za vrijeme Kraljevine Jugoslavije na udaru su se našli i Nijemci te su se i njihovi posjedi ekspropirali. Eksproprijacija njemačkih posjeda ili njihovo neekspropiriranje ovisilo je o tome u kolikoj je mjeri vlast naklonjena njemačkoj manjini. Prema pravilu podjela agrarnih interesenata trebala je izgledati ovako: poljoprivrednici bez vlastite zemlje, oni bez dovoljno vlastite zemlje, oni koji obrađuju zemlju, ali vlastite zemlje nemaju da bi mogli prehraniti obitelj, posjednici koji zemlju obrađuju sami i uz pomoć najamnih radnika te oni kojima zemlju obrađuju samo najamni radnici. Prema ovoj podjeli trebalo se dobiti komad zemlje, no uglavnom su dobivali dobrovoljci i to u pravilu srpske nacionalnosti. Dobrovoljcima se dijelila zemlja u znak njihovog sudjelovanja u obrani zemlje za vrijeme Prvog svjetskog rata. Oni su također imali i prednost pri kolonizaciji.²⁶

²⁵ Šimončić-Bobetko, Z., *Agrarna reforma i kolonizacija u Hrvatskoj 1918.-1941.*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 1997., 11.

²⁶ Isto, 87-120.

Već pri samome startu vidljivo je da provedba agrarne reforme nije mogla uspjeti i zato je kriva vlast. Njoj je bilo u cilj namiriti najviše pripadnike srpske nacionalnosti. Oko toga su bile vođene mnoge političke rasprave. Umjesto da se problem oko posjedovnih odnosa riješi, on se samo produbio, a najveću korist izvukli su srpski dobrovoljci. Stoga će rješavanje posjedovnih odnosa u drugoj Jugoslaviji biti jedan od glavnih ciljeva komunističke vlasti

2.2. Agrarna reforma i kolonizacija 1945.-1948.

Kao što je u prethodnom poglavlju rečeno, posjedovni odnosi za vrijeme Kraljevine Jugoslavije nisu se u potpunosti riješili. No, ono što se barem uspjelo riješiti je dokinuće preostalih feudalnih odnosa na prostoru Hrvatske. Nova je vlast svoj plan o agrarnoj reformi i kolonizaciji između ostaloga temeljila na protjerivanju Nijemaca nakon Drugog svjetskog rata. Konfiskacijom njihovih posjeda osigurala bi se potrebna zemlja, a i otvorila mogućnost preseljenja stanovništva iz prenapučenih i siromašnih krajeva Hrvatske.

Agrarna reforma i kolonizacija za vrijeme druge Jugoslavije počela se provoditi nakon donošenja Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji.²⁷ Zakon je donijela privremena Narodna skupština Demokratske Federativne Jugoslavije 23. kolovoza 1945. godine. Zakon se sastojao od šest dijelova. U njemu se osim općih odredbi i prijelaznih naredbi razrađuje dio o eksproprijaciji zemljoposjeda, stvaranje zemljišnog fonda, kategorija korisnika agrarne reforme i kolonizacije te sami postupak provođenja agrarne reforme. Prema navedenom zakonu Popisna komisija, koja je postojala u svakoj republici, imala je za zadatak popisati sve napuštene posjede, veleposjede, crkvene posjede, njemačke te seljačke posjede veće od 17 hektara.²⁸ Ekspropirali bi se svi posjedi površinom veći od 45 hektara, također i zemljišni posjedi banaka, poduzeća i dioničarskih društava. Unutar popisnih komisija osnivale su se kotarske komisije koje su bile zadužene za obavljanje praktičnog dijela posla. No, prije donošenja ovog zakona počele su se širiti

²⁷ Maticka, M., „Organi za provođenje agrarne reforme i kolonizacije u Jugoslaviji (1945.1948.)“, *Arhivski vjesnik*, 1987., 29.

²⁸ Isto, 32-33.

razne teze. Tako se govorilo da je agrarna reforma i kolonizacija samo vrsta političkog trika prije izbora, da se ne smije uzimati ono što je tuđe te da će podjela zemlje biti samo privremena jer je pravi cilj zapravo uvesti kolektivizaciju. U smjeru kolonista bile su upućivane poruke da neće dobiti zemlju u svoje vlasništvo već će biti iskorišteni kao sezonska radna snaga.²⁹ Ovakve teze, ali i ogroman otpor širen je od strane svih vlasnika posjeda koji su bili pogođeni najavljenim promjenama vlasničkih odnosa. U ovome otporu sudjelovala je i Katolička crkva koja je ujedno bila i jedan od većih posjednika unutar Hrvatske. Katolička crkva je pokušala stvaranjem novih župa očuvati svoje posjede. Prema zakonu crkvenim, samostanskim i sličnim institucijama trebalo je biti oduzeto 10 hektara, a vjerskim objektima povijesne vrijednosti i više od 30 hektara obradive zemlje te 30 hektara šuma. Prije početka podjele zemlje i kolonizacije, popisne komisije, zajedno s kotarskim komisijama, bile su zadužene i za održavanje navedenih posjeda. Bilo je vrlo važno očuvati cjelovitost zemljišnog posjeda, sav inventar s posjeda i ono što je bilo najbitnije je sama obrada tog posjeda. Stoga su privremeno na svaki navedeni posjed bili poslani privremeni upravitelji.³⁰ Oni su bili zaduženi za obradu zemlje, tj. sjetve jesenjih i proljetnih usjeva, čuvali su i popisivali inventar, sprječavali parceliranje i naseljavanje zemlje mimo zaduženih organa za provedbu agrarne reforme i kolonizacije. Sama raspodjela zemljišnog fonda započela je istodobno s njegovim stvaranjem. Tako su organi za provođenje agrarne reforme i kolonizacije nastojali odmah dodijeliti zemlju mjesnim agrarnim interesentima, tj. seljacima bez zemlje te siromašnim seljacima radi uvećanja posjeda. Nakon agrarnih interesenata slijedeća kategorija korisnika zemljišnog fonda bili su kolonisti, seljačke radne zadruge, savezni i republički poljoprivredni sektor, narodni odbori, škole, zdravstvene, socijalne, znanstvene, upravne i ostale institucije.³¹ Svi korisnici zemljišnog fonda dobivali su različite vrste zemljišta. Mjesni agrarni interesenti, kolonisti i seljačke zadruge najvećim su dijelom dobivali oranične površine. Jednostavnije rečeno, mjesni agrarni ineteresenti i kolonisti imali su prednost u dobivanju oranica, vrtova, voćnjaka, vinograda, livada, i slično. S druge strane, šume i šumsko zemljište ostali su u nadležnosti države.

²⁹ Maticka, M., *Agrarna reforma i kolonizacija u Hrvatskoj 1945.-1948.*, Školska knjiga-Stvarnost, Zagreb, 1990., 37

³⁰ Vidi isto, 87-92.

³¹ Vidi isto, 109-112.

Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji u Hrvatskoj je zahvatio 37.926 posjeda. Ovom brojkom bio je stvoren zemljišni fond u površini od 390.510 hektara.³² Najviše posjeda zahvaćenih agrarnom reformom bilo je na području okružnih komisija sa sjedištem u Osijeku, Slavonskom Brodu i Daruvaru. No, ipak najveći broj zemljišnog posjeda koji je bio zahvaćen agrarnom reformom nalazio se u Slavoniji. U njoj je bilo 25.934 posjeda iz kojih je dobiveno 249.059 hektara obradive površine. Ovdje je većina zemljišnog fonda nastala konfiskacijom zemljišta prognanih Nijemaca. Slobodna zemlja u Slavoniji u prvom je redu bila namijenjena povećanju posjeda slavonskih boraca zemljoradnika, seljacima bez zemlje, a zatim koloniziranju.

Po pitanju kolonizacije zakon je jasno utvrdio zemlju za kolonizaciju te tko točno može biti korisnikom kolonizacije. Zakon je odredio da svaka kolonistička obitelj može dobiti najviše između 4,6-6,9 hektara obradive zemlje. Veću količinu zemlje mogli su dobiti izričito heroji, tj. članovi pojedine obitelji. Kolonisti su imali određeni rok prema kojem su morali naseliti dobivenu zemlju, a ako nisu ispoštovali navedeni rok gubili su pravo na kolonizaciju.³³ Za provođenje kolonizacije bilo je zaduženo Ministarstvo kolonizacije.³⁴ Što se tiče same kolonizacije, ona se dijelila na dvije vrste. Tako je ona bila svesavezna, a to je značilo da je kolonizacijom bio obuhvaćen sav državni teritorij. Zemaljska kolonizacija je bila ona koja se odigravala unutar granica pojedine federalne jedinice. Kao pomoć budućim kolonistima osnovala su se četiri fonda, a to su bila fond stambenih i poljoprivrednih zgrada, pokućstva, poljoprivrednog inventara i stoke te sjemenja i hrane. Kao što je sama kolonizacija bila podijeljena u dvije vrste, tako su i kolonisti bili svrstani u nekoliko skupina. Tako razlikujemo dekoloniste, koloniste unutar okruga, koloniste preseljene iz krajeva s malo zemlje u dijelove Hrvatske gdje je bilo dovoljno zemlje.³⁵ Dekolonisti su bili kolonisti iz razdoblja NDH kojima je bilo priznato ponovno pravo na kolonizaciju i smjeli su zadržati dobiveno zemljište. Naravno nisu svim dekolonistima priznata ova prava. Priznata su onima koji su dokazali da su na neki način podržavali partizanski pokret. Kolonisti unutar okruga su bili oni koji su prešli malu

³² Isto, 93.

³³ Isto, 50.

³⁴ Maticka, „Organi za provođenje agrarne reforme i kolonizacije“.

³⁵ Maticka, *Agrarna reforma i kolonizacija u Hrvatskoj 1945.-1948.*

udaljenost iz jednog u drugo mjesto. Kao što je već rečeno dodjela zemlje za kolonizaciju odvijala se odmah nakon utvrđivanja zemljišnog fonda.

U Slavoniji kolonizirale su se obitelji iz okruga Varaždin, Zagreb te iz Dalmacije. Ujedno sama kolonizacija Slavonije bilo je zamišljeno kao dugoročan zadatak. Stoga je bilo vrlo bitno ustanoviti točan broj posjeda i kuća. Kolonizacija Slavonije bila je predviđena u dvije etape.³⁶ Prva etapa bila je zamišljena da se do proljeća 1946. godine preseli određen broj obitelji. Pri tome bi se čak gradile nove kuće i kolonistička naselja za drugu etapu kolonizacije. U prvoj etapi kolonizacija je bila usmjerena na konfiscirane i napuštene posjede. No, u drugoj etapi došlo je do nekih poteškoća pa se plan o izgradnji kolonističkih naselja napušta potkraj 1947. godine. No, ipak u drugoj etapi uspjela su se izgraditi neka kolonistička naselja i to u kotaru Đakovo. Komisija za kolonizaciju Slavonije, zajedno s okružnim komisijama, najprije je utvrđivala koloniste među slavonskim borcima i seljacima bez zemlje te kolonistima iz razdoblja NDH. Slavonski su borci mogli biti kolonizirani samo ako nisu imali dovoljno zemlje te ako nisu imali kuću. Oni koji su imali kuću i nedovoljno zemlje smatrani su mjesnim agrarnim inetersentima. Oni koji su imali dovoljno zemlje, ali im je kuća bila porušena morali su je sami popravljati. Kolonizacija Slavonije tekla je od rijeke Drave prema rijeci Savi. Novi kolonisti najprije su dolazili u Baranju, a zatim su se naseljavali i u ostale kotare okruga Osijek i Slavonski Brod. U proljeće 1947. godine kolonizacija Slavonije bila je dovršena. U okrugu Daruvar prevladavali su kolonisti unutar okruga. Novo naseljenih kolonista najviše je bilo u okruzima Osijek i Slavonski Brod. Većina ovih kolonista bila je naseljena u vrijeme prije žetve pa iz tog razloga nisu mogli odmah raspolagati dodijeljenom zemljom. Unutrašnjom kolonizacijom Slavonije uređeni su posjedovni i vlasnički odnosi.

U Zakonu o agrarnoj reformi i kolonizaciji, Baranja je bila označena kao područje savezne kolonizacije.³⁷ Bilo je određeno da se u Baranju naseli dio kolonističkih obitelji iz kvote savezne kolonizacije predviđene za Hrvatsku. Najveći broj posjeda zahvaćenih agrarnom reformom činili su konfiscirani posjedi prognanih Nijemaca. Drugu kategoriju činili su veleposjedi. Kao i u Slavoniji i u Baranji korisnici zemljišnog fonda bili su mjesni agrarni interesenti, kolonisti, seljačke zadruge te državne organizacije. U Baranji su

³⁶ Isto, 122.

³⁷ Vidi Maticka, M., *Agrarna reforma i kolonizacija u Baranji 1945.-1948.*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad Osijek, 1986., 266-272.

najviše profitirali kolonisti jer su za razliku od mjesnih agrarnih interesenata dobili više zemlje. Ujedno su kolonisti u Baranji bili svrstani u dvije skupine. Prvu su činile kolonističke obitelji koje su se nalazile u Baranji, tj. na području okruga Osijek. Druga skupina sačinjena je od kolonista koje je koloniziralo Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva Narodne Republike Hrvatske. U prosjeku su kolonističke obitelji dobivale 3-5 hektara obradivih površina. Manje nego što je bilo propisano zakonom. Svi korisni agrarne reforme i kolonizacije dobivali su sve vrste zemlje, jedino su vinograde dobivale obitelji s područja Baranje. Razlog tomu je bio da se vinogradi jednostavno dadu ljudima koji su otprije imali iskustva u obradi vinove loze. Naseljavanjem 2.500 kolonističkih obitelji u Baranju omogućena je aktivacija i obrada napuštenih zemljišnih posjeda, ali je i ujedno kolonizacijom promijenjena nacionalna struktura i povećan broj stanovništva.

Agrarna reforma, ali i kolonizacija najvećim dijelom provedena je 1946. i 1947. godine. Ona je u potpunosti dovršena tek u proljeće 1948. godine. Ukupan zemljišni fond u Hrvatskoj koji je bio obuhvaćen agrarnom reformom iznosio je 390.510 hektara. Najveći broj kolonističkih obitelji dolazio je s prenapučenih dijelova Hrvatske s nedovoljnim brojem obradivih površina. No, bitno je i spomenuti kako su se neki od kolonista odlučili i vratiti u svoje krajeve. Većinom je to bilo zbog nemogućnosti prilagodbe podneblju, ali i zbog nedovoljnog ne poznavanja agrikultura koje su se na ovim prostorima obrađivale. Bilo je i slučajeva kada su kolonisti, odnosno dio obitelji vraćali u rodni kraj, a drugi dio ostajao u koloniziranom mjestu. Razlog tomu je želja za zadržavanjem kuća i nešto zemlje iz rodnog kraja.

ZAKLJUČAK

U završnom radu na temu *Folksdojčeri, agrarna reforma i kolonizacija Podunavlja* saznajemo kako su se i kada Nijemci doselili na prostor Slavonije i Baranje. Saznajemo kako se razvijala njihova zajednica. Zahvaljujući njima vidimo kako se obogatio kulturni, no i gospodarski život navedenih naseljenih područja. Saznajemo kakav su odnos imali s vlastima Kraljevine Jugoslavije, ali i kasnije s vlastima druge Jugoslavije uspostavljene nakon Drugog svjetskog rata. Upravo zbog navedenog rata Podunavske Švabe, kako se oni nazivaju na području Slavonije i Baranje, prognane su iz svojih rodni domova. Novouspostavljena vlast mnoge je bez osnove proglasila krivcima i neprijateljima države te konfiskacijom njihove imovine željela osigurati potrebno zemljište za provedbu agrarne reforme i kolonizacije. Kao što smo mogli iščitati, bili su smješteni u logore sve dok se nije odlučilo gdje će se kasnije s njima. Neki od njih su mučeni i likvidirani u tim logorima. Čak su i cijela sela u kojima su živjeli postajali logor. Prisiljeni su bili na rad. Korišteni su i izvan logora na sezonskim poljoprivrednim radovima. Bili su iscrpljeni, izgladnjeni, nedostajalo im je higijenskih potrepština. Djeca su ostala siročad. Kao što smo vidjeli njih su iz humanosti smještali u domove. Čak su i posvajana. No, u posvojiteljskim obiteljima, ali i već u domovima zatomljivao se njihov pravi identitet. Mijenjali su djeci imena kako bi ona zaboravila tko su pravim podrijetlom. Nakon izlaska iz logora većina se Švaba odselila na prostor južne Bavarske u Njemačkoj. Čest je slučaj da posjećuju svoja rodna mjesta, izdaju razne monografije. Što se tiče agrarne reforme i kolonizacije, njima je, kako smo iz rada mogli vidjeti, riješen problem vlasničkih i posjedovnih odnosa. Prenapučeni i siromašni krajevi iseljavani su i ljudi su putem kolonizacije, kako one unutrašnje tako i one svesavezne, dolazili do komada zemlje. No, neki kolonisti su se i odlučili vratiti u rodna mjesta iz razloga što nisu navikli na klimu i na rad s određenim žitaricama. Zakon je jasno propisano tko se mogao okoristiti reformom i kolonizacijom, a tko ne. Ujedno došlo je i do podjele same kolonizacije na dvije skupine, a tako i na podjelu među kolonistima. Sve u svemu ovdje je bitno za istaknuti da se u Jugoslaviji krajem i neposredno nakon Drugog svjetskog rata, kao dio šireg procesa u srednjoj i istočnoj Europi, izvršava neki oblik etničkog čišćenja nad Švabama, koji su

podnijeli teret krivnje za zločine Trećeg Reicha, a njihova imovina i zemlja je kasnije upotrijebljena za provedbu agrarne reforme i kolonizacije.

LITERATURA

1. Geiger, Vladimir, *Nestanak Folksdojčera*, Nova stvarnost, Zagreb, 1997.
2. Geiger, Vladimir, *Folksdojčeri: pod teretom kolektivne krivnje*, Njemačka narodnosna zajednica – Zemaljska udruga Podunavskih Švaba u Hrvatskoj, Osijek, 2002.
3. Geiger, Vladimir, „Logori za Folksdojčere u Hrvatskoj nakon Drugog svjetskog rata“, *Časopis za suvremenu povijest*, 2006., 3, 1081-1100.
4. Le Rider, Jacques, *Mitteleuropa*, Barbat, Zagreb, 1998.
5. Maticka, Marijan, *Agrarna reforma i kolonizacija u Baranji 1945.-1948.*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad Osijek, 1986.
6. Maticka, Marijan, „Organi za provođenje agrarne reforme i kolonizacije u Jugoslaviji (1945.1948.)“, *Arhivski vjesnik*, 1987., 29-37.
7. Maticka, Marijan, *Agrarna reforma i kolonizacija u Hrvatskoj 1945.-1948.*, Školska knjiga – Stvarnost, Zagreb, 1990.
8. Obradov-Karakaš, Marica, „Migracije njemačkog stanovništva na hrvatskom području tijekom Drugog svjetskog rata i poraća“, *Scrinia Slavonica*, 2012., 271-294.
9. Scherer, Anton, *Kratka povijest Podunavskih Nijemaca*, Pan liber, Osijek-Zagreb, 1999.
10. Šimončić-Bobetko, Zdenka, *Agrarna reforma i kolonizacija u Hrvatskoj 1918.-1941.*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 1997.

SAŽETAK

U Hrvatskoj često možemo čuti naziv Podunavske Švabe za pripadnike njemačke manjine i to najčešće na prostoru Slavonije, Baranje i Srijema. Također, poznati su i pod još jednim nazivom koji je nastao tijekom Drugog svjetskog rata. Taj naziv je Folksdojčeri, a odnosio se na sve Nijemce rođene izvan matične zemlje. Na prostoru Hrvatske oni su se počeli naseljavati nakon protjerivanja Turaka Osmanlija krajem 17. i početkom 18. stoljeća. Osnivali su nova naselja, a obogatili su gospodarski i kulturni život lokalnog stanovništva. Kraj dobrih odnosa i suživota s lokalnim stanovništvom završava pojavom nacističke ideologije i samim Drugim svjetskim ratom. Neki su podržavali tu ideologiju, neki pomagali partizanski pokret, dok su s treće strane neki od njih bili pasivni i nisu podržavali nikoga. Pobjedom Saveznika u Drugom svjetskom ratu njihova sudbina bila je usko povezana s porazom Trećeg Reicha. U Hrvatskoj, kao i na prostoru cijele Jugoslavije, nova ih je vlast proglasila sukrovcima za Drugi svjetski rat te državnim neprijateljima. Stoga je 1945. godine započet proces konfiskacije njihove imovine i smještanje u logore do konačne odluke što učiniti s njima. Njihova imovina i posjedi biti će iskorišteni u provedbi plana o agrarnoj reformi i kolonizaciji. Nakon raspuštanja logora 1948. godine većina Nijemaca odlazi u južnu Bavarsku gdje njihovi potomci i danas žive. Agrarna reforma i kolonizacija započela je 1945., a završena 1948. godine. Njome je novouspostavljena vlast u drugoj Jugoslaviji, za razliku od vlasti Kraljevine Jugoslavije, uspjela riješiti vlasničke i posjedovne odnose, a kolonizacijom se omogućilo stanovništvu prenapučenih i siromašnih dijelova Hrvatske, ali i iz ostalih republika koje su tvorile Jugoslaviju, preseljenje i dobivanje vlastitog komada zemlje.

Ključne riječi: Podunavske Švabe, Folksdojčeri, Drugi svjetski rat, Hrvatska, Jugoslavija, agrarna reforma, kolonizacija

ABSTRACT

Volksdeutsche, Agrarian Reform and Colonization of the Danube Region

In Croatia, we often hear the name of the Danube Swabians for members of the German minority, mostly in the area of Slavonia, Baranja and Srijem. They are also known under another name that was created during the World War II. This name is a Volksdeutsche and is referred to all Germans born outside the country. On the Croatian territory they began to settle after the expulsion of the Ottoman Turks in the late 17th and early 18th centuries. They founded the new settlements, and enhanced the economic and cultural life of the local population. The end of good relations and co-existence with the local population ends with the appearance of Nazi ideology. Some of them were supporting the Nazi ideology, some were helping partisan movement, while some were passive and did not support anyone. With allied victory in World War II their fate was closely associated with the defeat of the Third Reich. In Croatia, as well as in the whole of Yugoslavia, the new government declared them accomplices in World War II and the enemies of the state. Thus in 1945 began the process of confiscation of their property and placing them in concentration camps until the final decision of what to do with them. Their property and possessions were used in the implementation of the agrarian reform and colonization. After the dissolution of the camps in 1948, most Germans left for southern Bavaria, where their descendants still live. Agrarian reform and colonization began in 1945 and ended in 1948. Unlike the government of the Kingdom of Yugoslavia, the new authorities succeeded to solve the ownership and land relations, while the process of colonisation enabled relocation of population from the overcrowded and poor parts of Croatia and other Yugoslav republics to other areas where they got their own land.

Keywords: Danube Swabians, World War II, Volksdeutsches, Croatia, Yugoslavia, agrarian reform, colonization